

Anna Kujawa, Małgorzata Siemionek

Uniwersytet Gdański

SPOSOBY KSZTAŁTOWANIA I RAPORTOWANIA SYTUACJI FINANSOWEJ GRUPY KAPITAŁOWEJ

1. Wstęp

Obecnie grupy kapitałowe zajmują czołowe pozycje w rankingach przedsiębiorstw prowadzących działalność. Obserwuje się również wzrost zainteresowania mediów różnorodnymi aspektami działalności grup kapitałowych oraz rosnący trend wyrażający się wchodzeniem kolejnych grup kapitałowych na Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie.

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie zjawiska transferu zysków w tworzącej się gospodarce wolnorynkowej Polski. Opisano współdziałanie uczestników grupy kapitałowej w zakresie finansów oraz rachunkowości. Uwzględniono w nim różne formy zarządzania finansami grup podmiotów powiązanych, np. netting i cash pooling, istotę konsolidacji sprawozdań finansowych oraz problem cienkiej kapitalizacji.

2. Cash pooling jako forma zarządzania finansami grup kapitałowych

Cash pooling spełnia istotną funkcję w zarządzaniu finansami grup kapitałowych. Jego istotą jest koncentracja środków z indywidualnych rachunków jednostek na łącznym rachunku grupy oraz zarządzanie zgromadzonymi środkami zachowując korzyści skali.

Wyróżnia się trzy zasadnicze zalety cash pooling:

- 1) korzyści odsetkowe,
- 2) usprawnienie i ujednoczenie procedur w zakresie współdziałania finansowego,
- 3) poprawę płynności grupy.

Korzyści odsetkowe powstają wskutek konsolidacji dodatnich i ujemnych sald z rachunków jednostek grupy kapitałowej na jednym rachunku. Odsetki od grupy kapitałowej są naliczane od salda zbiorczego rachunku. Dzięki tej metodzie przedsiębiorstwa zmniejszają wielkość odsetek płaconych lub zwiększają odsetki otrzymywane od banku.

Wprowadzenie cash poolingu wpływa na unifikację procedur opisujących współpracę z bankiem oraz optymalizuje opłaty i prowizje bankowe.

Cash pooling jest również szczegółowym sposobem informowania o płynności jednostek wchodzących w skład grupy. Istnieje możliwość rozbudowania tego systemu o zintegrowaną platformę bankowości elektronicznej. Celem powstałego w ten sposób systemu jest dostarczanie aktualnych danych o rachunkach bankowych w postaci analitycznej oraz skonsolidowanej. Oprócz tego system służy do sporządzania okresowych raportów dotyczących efektywności konsolidacji rachunków bankowych jednostek grupy kapitałowej.

Dla uczestników grupy kapitałowej system obserwacji struktury depozytów i kredytów pieniężnych jest podstawą do podejmowania decyzji dotyczących koncentracji zarządzania środkami pieniężnymi. Dotyczy to m.in. kontroli stanu środków pieniężnych i stanu zadłużenia w bieżącym rachunku bankowym wszystkich jednostek grupy kapitałowej oraz gospodarowania finansami w celu osiągnięcia efektów synergicznych.

Najistotniejszą zaletą cash poolingu jest okazja do znacznej redukcji kosztów kredytowania działalności przedsiębiorstw z grupy przy zachowaniu najkorzystniejszej pozycji finansowej. Dzięki temu firmy wykorzystując środki grupowe oraz jednostkowe mają możliwość nie tylko zmniejszenia kosztów odsetkowych, ale także zwiększenia przychodów odsetkowych.

W cash poolingu istotny jest podmiot, który odpowiada za jego realizację. Funkcję taką może pełnić wyspecjalizowany bank lub podmiot wypełniający obowiązki tzw. *treasury center*. Jeżeli jest to bank, to cash pooling odbywa się zgodnie z warunkami umowy zawartej między bankiem a członkami grupy kapitałowej.

W polskim ustawodawstwie nie istnieją odpowiednie regulacje dotyczące cash poolingu. Ani w prawie podatkowym, ani w prawie cywilnym nie występują wzory takich umów. Z tego powodu prawo polskie traktuje taką umowę jako nie nazwaną. Wynikają z tego powodu różne niejasności dotyczące interpretacji skutków działania cash poolingu. Jedną z podstawowych jest określenie podmiotów będących stronami transakcji. Oprócz tego, problemy spotykane są również w zdefiniowaniu transakcji oraz określeniu jej wartości. Wszystkie wątpliwości mogą przyczynić się do reklasyfikacji operacji dokonywanych w ramach cash poolingu. Może mieć to niekorzystne konsekwencje dla uczestników całego systemu.

Cash pooling to system korzystny zarówno dla grupy kapitałowej, jak i dla odrębnych podmiotów. Głównymi korzyściami wynikającymi z jego zastosowania są

poprawa współdziałania finansowego członków grupy, optymalizacja wykorzystania dostępnych środków oraz ulepszenia zdolności płatniczej jej członków.

W trakcie planowania oraz implementacji systemu cash pooling należy brać pod uwagę wiele czynników przyczyniających się do uzyskania optymalnych wyników dla całej grupy. Do grupy istotnych czynników należą zakres i jakość kooperacji między bankiem a grupą, dostosowanie rodzaju i struktury cash pooling do celów grupy, metody eliminacji różnych typów ryzyka podatkowo-prawnego.

3. Netting jako metoda efektywnego zarządzania środkami pieniężnymi w grupach kapitałowych

Netting to najstarsze narzędzie cash managementu powstałe w latach sześćdziesiątych XX w. Jest ono używane w transakcjach zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Jest to sposób dokonywania płatności między uczestnikami grupy kapitałowej poprzez obustronne potrącenia należności i zobowiązań z tytułu dostaw i usług.

Spółki stosujące netting otrzymują jeden transfer w wybranej walucie lub go dokonują, z reguły jest to waluta krajowa. Ogranicza to znacznie:

- 1) liczbę przeprowadzanych transferów i związanych z tym kosztów bankowych,
- 2) koszty monitoringu i księgowania dotyczące tych płatności,
- 3) float bankowy poprzez dokonywanie wzajemnych potrąceń w tym samym czasie,
- 4) liczbę transakcji walutowych.

Oprócz tego netting wpływa korzystnie na kurs walutowy, wprowadza planowanie finansowe oraz system płatności wykonywanych terminowo.

Wprowadzenie nettingu w grupach kapitałowych wymaga wykonania odpowiednich czynności. Do etapów tego procesu należą:

- 1) analiza przepisów prawno-fiskalnych w krajach potencjalnych uczestników grupy,
- 2) ustanowienie centrum nettingowego, tzw. *netting center*,
- 3) ujednoczenie warunków płatności wewnątrz grupy,
- 4) wybór wariantu nettingu,
- 5) decyzja o częstotliwości potrąceń i opracowanie kalendarza nettingowego.

Transakcje dokonywane za pomocą nettingu odbywają się wewnątrz grupy kapitałowej (konta clearingowe stworzone do tego celu) bądź na zewnątrz grup (konta bankowe, które już funkcjonują). Częściej stosowana jest pierwsza opcja, gdyż pozwala ona na zmniejszanie kosztów.

Większość transakcji dokonywanych za pomocą nettingu jest wyrażona w walutach obcych. Zgodnie z zasadą walutowości wszystkie zobowiązania pieniężne na terenie Polski muszą być wyrażone w walucie polskiej (z wyłączeniem niektó-

rych sytuacji). Powstaje więc problem różnic kursowych, które są istotne z punktu widzenia podatku dochodowego.

Netting, interpretowany jako system wzajemnych kompensat, pozwala na wycenę transakcji po kursie kupna lub sprzedaży banku w celu ustalenia podatku dochodowego. Aby wycenić transakcje na potrzeby księgowy, powinno się wziąć pod uwagę średni kurs NBP z dnia dokonania operacji.

Uznanie nettingu jako formy zapłaty powoduje wycenianie transakcji według kursu kupna lub sprzedaży banku dla ustalenia zarówno podatku, jak i potrzeb księgowych.

4. Problem cienkiej kapitalizacji

Cienka kapitalizacja charakteryzuje się powstawaniem spółek córek w formie spółek z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółek akcyjnych. Często kapitał wynosi minimum ustalone w ustawie. W taki sposób właściciele mogą dysponować większą ilością gotówki, zamiast ją zamrażać.

Od 1 stycznia 1999 r. obowiązują w Polsce normy dotyczące cienkiej kapitalizacji. W tych przepisach zredukowana jest możliwość przyjmowania za koszty podatkowe odsetek od pożyczek, które zostały zaciągnięte od spółek sióstr lub udziałowców. Dotyczą one takich podmiotów, które finansują się głównie z pożyczek, a posiadany przez nie kapitał własny jest relatywnie niski. Celem wprowadzenia tych przepisów jest ograniczenie przedsiębiorstwom możliwości maksymalnego obniżenia podstawy opodatkowania.

Za pomocą środków uzyskanych z pożyczek bądź kredytów uczestnicy grup kapitałowych mogą prowadzić czynności gospodarcze na dużą skalę, które bez ich udziału byłyby niemożliwe. Spółki przeznaczają osiągnięte zyski głównie na spłatę kredytów lub pożyczek, które wcześniej zaciągnęły u udziałowców lub akcjonariuszy. Skutkiem takich czynności jest z jednej strony zmniejszenie wartości dywidendy, z drugiej – dodatkowe korzyści dla spółki. Odsetki mogą być zwolnione z podatku, jeżeli firma współpracuje z krajami, z którymi Polska ma podpisane umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania; do tych krajów należą m.in. Niemcy, Wielka Brytania, Szwecja, USA. Sytuacja, w której transfery odsetek dokonywane są na terenie kraju, może przynieść inne korzyści dla właścicieli. Wprawdzie odsetki są opodatkowane, ale część z nich można zaliczyć do kosztów uzyskania przychodów. Wyższe obciążenie dotyczące odsetek będących kosztami uzyskania przychodu oznacza dla spółki, która zaciągnęła kredyt, mniejszy podatek do zapłaty. W ten sposób maleją wpływy do budżetu Skarbu Państwa.

Ze względu na malejące dochody budżetowe dokonano nowelizacji ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, obowiązującej od 1 stycznia 1999 r. Wprowadziła ona znaczne ograniczenia możliwości klasyfikacji odsetek od poży-

czek udzielanych przez akcjonariuszy lub właścicieli do kosztów uzyskania przychodów. Artykuł 16 ustawy określa zasady „cienkiej kapitalizacji”.

Przedstawione rozwiązania mogą być niekorzystne dla grup kapitałowych, w których kapitał był pokrywany aportami w postaci prawa wieczystego użytkownika. Dlatego tak ważne jest kreowanie polityki finansowej wydatków przedsiębiorstwa z uwzględnieniem zaciągania kredytów bądź pożyczek oraz wkładów, które będą pokrywały udziały w przedsiębiorstwie.

Do końca 2004 r. przepisy te były stosowane tylko do przedsiębiorstw mających siedzibę poza granicami Polski. Jeżeli pożyczkodawca nie korzystał z ulg i zwolnień w podatku dochodowym od osób prawnych, to całość odsetek mogła być sklasyfikowana jako koszty uzyskania przychodów przez osobę ubiegającą się o pożyczkę. Aby zapobiec nierównemu traktowaniu spółek, które finansowały się w kraju czy za granicą, wprowadzono nowelizację ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Dzięki temu od 1 stycznia 2005 r. przepisy o cienkiej kapitalizacji obejmują obie grupy podatników.

5. Istota konsolidacji sprawozdań finansowych

W celu przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej grupy kapitałowej oraz jej wyników operacyjnych niezbędne jest przeprowadzenie konsolidacji sprawozdań finansowych jednostek tworzących daną grupę.

Konsolidacja jest to łączenie sprawozdań finansowych jednostek tworzących grupę kapitałową przez sumowanie odpowiednich pozycji sprawozdań finansowych jednostki dominującej, jednostek zależnych i nie będących spółkami handlowymi jednostek współzależnych, z uwzględnieniem niezbędnych wyłączeń i korekt.

Dokonując konsolidacji sprawozdania finansowego, należy pamiętać o tym, że prawo własności jednostki dominującej do majątku netto i wyniku finansowego jednostki zależnej lub współzależnej nie będącej spółką handlową jest proporcjonalne do udziałów w jej kapitale zakładowym. Grupa kapitałowa powinna być rozważana jako jeden podmiot gospodarczy.

W skład skonsolidowanego sprawozdania finansowego wchodzi:

- 1) skonsolidowany bilans,
- 2) skonsolidowany rachunek zysków i strat,
- 3) skonsolidowany rachunek przepływów pieniężnych,
- 4) zestawienie zmian w skonsolidowanym kapitale własnym,
- 5) informacja dodatkowa, obejmująca wprowadzenie do skonsolidowanego sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia.

Do rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego grupy kapitałowej dołączane jest sprawozdanie z jej działalności sporządzone według zasad określonych w ustawie o rachunkowości.

Do sporządzenia rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego zobowiązana jest jednostka dominująca, której siedziba lub miejsce sprawowania zarządu znajduje się w Polsce. Sprawozdanie powinno zawierać dane dotyczące zarówno jednostki dominującej, jak i wszelkich podmiotów od niej zależnych.

W ustawie o rachunkowości zawarte są możliwości zwolnienia lub odstąpienia od konsolidacji sprawozdań finansowych.

Istnieją ściśle określone reguły sporządzania sprawozdania skonsolidowanego. Jednostki sporządzające skonsolidowane sprawozdania finansowe powinny używać tych samych metod wyceny aktywów i pasywów. Roczne skonsolidowane sprawozdania finansowe grup kapitałowych są badane przez biegłych rewidentów. Potem należy je złożyć w rejestrze sądowym oraz opublikować w Monitorze Polskim B.

6. Zakończenie

Głównym celem rozważań jest prezentacja rozwiązań finansowych, które mają zastosowanie zarządzaniu holdingiem z punktu widzenia zarządzania finansami. Istnieje wiele podejść do tego problemu. Często padają następujące pytania:

- Jak powinien wyglądać system raportowania pomiędzy firmami córkami, a firmą matką?
- Za jakie elementy finansów odpowiadają poszczególne firmy i firma matka?
- Gdzie się kończy, a gdzie zaczyna zakres odpowiedzialności i kompetencji pomiędzy firmą matką i firmami córkami?

Każda grupa kapitałowa w swojej działalności dokonuje transferu zysków pomiędzy zależnymi podmiotami. Zjawisko to określane jest jako przerzucanie dochodów. W początkującej gospodarce wolnorynkowej Polski było ono często wykorzystywane przez niektóre grupy kapitałowe. Przez długi okres nie było regulacji prawnych dotyczących obowiązku sporządzania dokumentacji podatkowej. Sprzyjało to wykorzystywaniu tego mechanizmu do optymalizacji wysokości opodatkowania grupy. Manipulacja wynikiem finansowym polega na dokonywaniu transakcji między podmiotami powiązаныmi na korzystniejszych warunkach niż w przypadku niezależnych jednostek. Głównymi elementami różniącymi transakcje są ceny towarów lub usług, terminy zapłaty, warunki płatności, rabaty. Transfer zysków dokonywany jest między krajowymi i międzynarodowymi grupami kapitałowymi.

Literatura

- Bačkowski D., Sojak S., *Ceny transferowe. Aspekt podatkowy*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003.
- Gabrusewicz W., Remlein M., *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2007.
- Kreft Z., *Holding, grupa kapitałowa*, PWE, Warszawa 2004.

-
- Model Tax Convention on Income and on Capital*, OECD Committee in Fiscal Affairs, Paris 1996.
- Nogalski B., Ronkowski R., *Holding w gospodarce krajowej*, ODiDK, Gdańsk 2000.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 10 października 1997 r. w sprawie sposobu i trybu określenia dochodów podatników w drodze oszacowania cen w transakcjach dokonywanych przez tych podatników (DzU 1997 nr 128, poz. 833).
- Sojak S., *Ceny transferowe. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Szumielewicz W., *Cash pooling w grupie kapitałowej*, Monitor Rachunkowości i Finansów nr 5/2003.
- Ustawa z dnia 22 marca 1991 r. Prawo o obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych (tekst jednolity DzU 1994 nr 58, poz. 239).
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych wraz ze zmianami, art. 9a, ust. 2 i 3.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości znowelizowana ustawą z 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości.

WAYS OF CREATING AND REPORTING OF FINANCIAL SITUATION OF A CAPITAL GROUP

Summary

The number of companies establishing capital groups has been increasing strongly during last years. They have started to play a significant role in different sectors of Polish economy. The aim of this research is to present the profit transfer in capital groups in view of the economic situation in Poland. There have been presented different forms of managing of the members of the group: netting, cash pooling, consolidation of financial statements and the problem of thin capitalization.